

HAVEVENNEN.

En kortfattet, praktisk Vejledning

saavel i

Blomster- som Køkken- og Frugthavedyrkningen

i en mindre Have.

Af

Stephan Nyeland,

Direktør for Havebrugshøjskolen »Vilvorde«.

Andenforøgede Udgave.

Kjøbenhavn.

Gyldendalske Boghandels Forlag (F. Hegel & Søn).

Trykt hos J. Jørgensen & Co. (M. A. Hannover).

1887.

Frederik Delcomyn

i London,

som ligefra min første Uddannelse i England stadig
har staaet mig bi,

tilegnes denne lille Bog

med Taknemmelighed.

Stephan Nyeland.

Indhold.

	Side
Anlægget af en Villahave	I.
Plæner	5.
Busketter	10.
Træer og Buske til Anlæg	15.
Træer	15.
Store Buske	21.
Mellemstore Buske	23.
Mindre og lave Buske	27.
Stedsegrønne Træer og Buske	33.
Fritstaaende Træer og Buske	35.
Stedsegrønne fritstaaende Træer og Buske	38.
Lysthuse og Espalier	40.
Hække	43.
Blomstergruppernes Tilplantning	46.
Grupperne	64.
Stenhøj	66.
De forskellige maanedlige Arbejder i Lysthaven	70.
Frugthaven	73.
Frugttræer i Busketter	74.
Fritstaaende Træer	75.
Plantning	76.
Beskæring	77.
Pæretræet	78.
Frugtgrenenes Beskæring	86.

	Side.
Æbletræet	92.
Paradisæblet	95.
Kvæden	95.
Blommetræet	95.
Abricostræet	98.
Kirsebærtræet	99.
Ferskentræet	103.
Morbærtræet	106.
Valnødtræet	107.
Ægte Kastanie	107.
Hasselnødbusken	107.
Kornelkirsebærtræet	109.
Berberisbusken	109.
Spansk Hyben	110.
Hyldebusken	110.
Vinranken ved Espalier	110.
Stikkelsbærbusken	113.
Ribsbusken	115.
Solbærbusken	116.
Hindbærbusken	117.
Brombærbusken	120.
Jordbær	121.
Tranebær	123.
Vinrankens Drivning	124.
De forskellige maanedlige Arbejder i Frugthaven	126.
Køkkenhaven	130.
Inddeling	130.
Gravning	132.
Rivning	133.
Saaning	133.
Udtynding og Rénholdelse	135.
Plantning	136.
Prikling	137.
Anlæg af Varmebed	137.
Bladurterne	138.
Kaal	138.

	Side.
Karse	141.
Cochleare	141.
Tropaeolum	142;
Spinater	142.
Bladbeder	143.
Kørvel	144.
Persille	144.
Blegselleri	144.
Portulak	145.
Salater	145.
Porrer	146.
Agurker	147.
Græskar	148.
Rødurter	149.
Rødbeder	149.
Radiser	149.
Roer	150.
Gulerødder	151.
Persillerod	152.
Pastinak	152.
Schorzonerrødder	152.
Havrerod	152.
Selleri	152.
Knoldurter	153.
Surkløverknolden	153.
Tropaeolumsknolden	153.
Jordskok	153.
Kartoflen	154.
Eodurters Optagning	155.
Løg	155.
Ærter	159.
Bønner	160.
Fleraarige Planter	161.
Artiskok	161.
Estragon	162.
Rhabarber	162.

	Side
Syre og Vinterspinat	163
Pibeløg og Purløg	163
Peberrod	163.
Spansk Kjørvel	163
Timian og Merian	164
Humle	164.
Strandkaal	164.
Asparges	165
Dyrkning af Meloner	166.
Agurk i Varmebed	168.
Tomater	168
Dyrkning af Champignon	169.
De forskellige maanedlige Arbejder i Køkkenhaven	170.

Fortale.

Lige siden „Blomstervennen“ udkom, er jeg fra flere Sider bleven anmodet om at skrive en lignende kortfattet, praktisk Anvisning til at passe Smaahaver, som der er givet i „Blomstervennen“ med Hensyn til Stueplanter, og det er nu endelig bleven mig muligt at opfylde mine givne Løfter i denne Retning.

Skjøndt jeg kunde ønske, at denne lille Bog var udkommen noget tidligere, haaber jeg dog, at den endnu iaar vil kunne blive til Nytte for Læserne.

Bogens Indhold er indskrænket til at behandle de Planter, jeg antager, man kunde ønske at dyrke i en Præstegaardshave paa Landet eller en Villahave ved Byerne.

Om det end havde været heldigere paa sine Steder i Bogen at udvikle de forskjellige Behandlingsmaader vidtløftigere, kunde jeg dog ikke indlade mig derpaa, da en af Talsmændene for dem,

som have foranlediget denne Bogs Fremkomst, Hr. Professor **L**ehmann, udtrykkelig fremhævede for mig Ønkeligheden af at gjøre Bogen saa kortfattet som muligt, da der jo i vor Haveliteratur var mange større Havebøger, men manglede en Bog, hvori kun det allernødvendigste blev omtalt.

Det skulde glæde mig, om det var lykkedes ved de simple, praktiske Anvisninger, der ere givne i denne Bog, at have bidraget til, at Haveelskere, der maatte faa dem i Hænde, kunne faa endnu større Glæde af deres Smaahaver, end de hidtil have haft.

Stephan Nyeland.

Ved Anlægget af en Villahave vil den Størrelse, denne har, og de Fordringer, Ejeren stiller til Haven, blive af afgjørende Betydning.

Det vil være heldigst for Ejeren af en Grund, paa hvilken der skal opføres en Villa og anlægges en Have, fra første Færd af at kjende de Arbejder, der ere fornødne for at kunne udføre Anlægget af Haven saa omhyggeligt som muligt.

Ved Udgravningen af Grunden til den Villa, der skal opføres, bør det øverste sorte, muldede Jordlag føres til Side, baade fra selve Pladsen, hvor Huset skal staa, og fra de nærmeste 6 Alen Huset rundt, for at ikke denne Jord omkring Bygningen paa Grund af Haandværkernes Færdsel, Tilførsel af Sten, Kalk, Grus o. 1. skal blive bragt i en saadan Tilstand, at den næsten er umulig at bearbejde.

Den dybere liggende og ikke muldblandede Jord, som udgraves paa det Sted, hvor Bygningen skal staa, føres enten helt bort fra Stedet eller samles i en Bunke for senere at bruges, hvor man maatte ønske at forhøje Jord i Haven eller danne en Høj.

Naar der samtidigt med Byggeriet afsives*) i og omkring Huset, bør Haven ogsaa afsives. Planen for Haven maa være lagt, inden Afsivningen sker, for at man kan sørge for, at Grøfterne gaa igjennem de Dele af Haven, hvor der ikke skal plantes Trær; thi ellers ville disses Rødder snart fylde Siverørene og derved hindre dem i at virke. Ved Afsivningen maa man paasé, at den daarlige Jord kommer ned i Bunden af Grøfterne og, at den gode, muldede Jord forbliver i den øverste Del.

Afsivningen af Haven gjør man bedst i at lade udføre samtidigt med Husets Afsivning. I alle Tilfælde maa man sørge for, at Afsivningen foretages nogle Maaneder før Havens Anlæg, saaledes at Grøfterne kunne faa Tid til at synke sammen, før end de egentlige Jordarbejder begynde.

Jordarbejderne, hvormed sædvanligt menes Havens Kulegravning (Dybgravning), sér man i de fleste Villahaver omkring Byen kun udførte saaledes, at Jorden, der er bleven til overs fra Byggegrunden, spredes over Haven, saa at dennes Overflade dannes derved; dernæst graves 2 Spadestik dybt, og den løse Jord i Bunden af Grøften skovles op og lægges øverst. Naar man graver paa denne Maade, kommer i Reglen al den daarlige Jord op paa Overfladen, og den gode Muldjord begraves neden under, saaledes at den udelukkes

*) drænes.

fra Lys og Luft, som netop skulde virke til, at Muldjorden blev plantenærende.

Den bedste Maade at kulegrave en saadan ny Have paa er den, efter først at have anlagt Gangene (d. v. s. med Pæle at have afsat disse), da at kulegrave hvert Stykke for sig, men saaledes, at al den gode Jord bliver paa Overfladen og det underste Jordlag blot vendes. Derved opnaas, at Jorden løsnes i en saadan Dybde, at den ret vil egne sig til Plantevæxt. Skulde der i Haven være Lavninger, som ønskes fjærnede, da bør disse ikke udfyldes med god Jord alene, da Muldlaget derved paa dette Sted vilde blive for tykt i Forhold til den øvrige Del af Haven, og Plantevæksten paa en saadan Plet blive ulige kraftigere end andre Steder i Haven. Ved en saadan Lavning bør den gode Jord afgraves og lægges til Side, Lavningen udfyldes med den simplere Jord i lige Højde med den nederste Del af den omgivende Muldjord, og Muldjorden paaføres saa i Højde med Omgivelserne.

Skulde Muldlaget være for tyndt paa enkelte Steder i Haven, kan man paaføre af den Jord, der bliver til overs fra Gangene.

Ere enkelte Pletter i Haven for høje, maa ligesledes den gode Jord fjærnnes og den daarlige afgraves under denne; naar Kulegravningen er til Ende, fordeles den Muldjord, som findes paa Gangene, og den, der er lagt til Side fra Byggegrunden, i et jævnt Lag over alle Stykkerne.

Har det Stykke Jord, som skal anlægges til Have, i flere Aar været bevokset med store Træer, er Jorden ofte udpint for Næringsstof og underlig død og tung. I saa Tilfælde maa man paaføre Melkalk i et Forhold af 200 Ø til 1 Skp. Land og blande denne i det øverste Jordlag. Skulde Jorden være meget leret, er det heldigt at paaføre rigeligt Sand; er den derimod sandet, maa der paaføres lidt Ler. Det er mærkværdigt, hvor Kalken kan bringe nyt Liv (Stofskifte) i en saadan død Jord. Gødning maa naturligvis ogsaa paaføres, hvis den mangler, men nødtigt samtidigt med Kalken. — Kan man ikke sørge for Jordforbedring i hele Haven, saa maa man i alle Tilfælde forbedre Jorden i Grupperne, og hvor der plantes Frugttræer o. lign.

Ere Gangene blevne for dybe, kunne de for en Del udfyldes med daarlig Jord fra Byggegrunden og yderligere med al Slags Sten affald fra samme; dette maa helst slaas itu til Skjærver, der lægges i et jævnt Lag over Gangene, og med det samme tildannes disse saaledes, at de ere højere i Midten og skraane jævnt ned imod begge Sider. **Ligge** Gangene paa en Skraaning, maa man lade dem have Fald til den laveste Side af denne og helst brolægge her, for at ikke Regnvandet, idet det løber ned ad Skraaning, skal bortrive Jord og Grus fra Gangen.

Bor man ved en By, hvor man kan faa Kokes- og Cindersaffald, er det fordelagtigt at lægge et

!

1—2" tykt Lag deraf over hole Gangen, da der derved dannes en fortrinlig fast **Gang**, hvori **Ugræs** vanskeligt kan trives.

Kan man ikke skaffe sig dette, maa man b^o lægge Gangen med et Lag grovt Grus af samme **Tykkelse**; derefter tromles den godt, og der lægges et tyndt Lag almindeligt Ganggrus over. Under Arbejdet maa Gangen tromles godt, hver Gang den forsynes med et nyt Lag, da det gjælder om at faa den saa fast som muligt.

Alt Arbejde ved Gangene maa helst udføres i Tøvejr, da de ellers blive ujævne, naar den frosne Jord senere tør under dem.

Naar Gangene ere behandlede paa den angivne Maade vil det være nok at paaføre et tyndt Lag Grus hver Gang der bliver Trang dertil.

Plæner.

Med Plærerne gaar det ligesom med Gangene: det kommer an paa at anlægge dem godt fra Begyndelsen af, da de saa kunne blive liggende i mange Aar uden at saas om. Der er to Fremgangsmaader at følge. Har den Jord, der indtages til Have, været dyrket som saadan tidligere, saaledes at den er fri for fleraarigt Ugræs, kan Plænen tilsaas i Foraaret. Har Jordstykket derimod henligget som Mark eller uopdyrket Byggeplads, maa man fra Foraaret af hver 3die Uge med en Greb gennemarbejde de Jordstykker, der ere ud-

lagte til Plæner, og borttage alt Ugræs, indtil man først i **Avgust** kan tilsaa dem.

Før end Græsset saas, **maa** Jorden graves omhyggeligt igjennem, og Sten, Rødder og lignende udpilles. Under Gravningen **maa** man søge at udjævne alle Uregelmæssigheder i Overfladen, hvilke let opdages af den, der graver, da Gravefuren bliver bredere, naar Jordoverfladen gaar op ad, og smallere, naar den gaar ned ad, selv om man ved **at** se hen over den ikke kan opdage det. Derefter rives Overfladen jævn, da Frøet saa bedre kan fordeles derpaa.

Vil man kun have en enaarig Plæne, da saar man enten alene italiensk Rajgræs, som giver det fineste Græstæppe, eller ogsaa en Blanding af 2 Dele italiensk og 1 Del engelsk Rajgræs; det saas jævnt over hele Stykket, der rives godt og tromles 2 til 3 Gange, indtil det danner en fast Flade. Paa denne Maade vil Græsset komme smukt og ligeligt op, hvorimod det vilde komme op mere eller mindre i Klumper og Striber, naar det blev hakket ned med en Rive og derefterjævnet. Planterne vilde ogsaa i dette Tilfælde spire meget ulige og senere hen udvikle sig forskjelligt, saaledes at der let blev Huller i Plænerne, da en stor Del af Frøene ved at spire for tæt ved Siden af hverandre vilde give svage Planter, som senere dø.

Af engelsk og italiensk Rajgræs til enaarige Plæner bruges til 100 □ Meter mindst 4 Pd., naar det er fortrinligt Frø med god Spireævne; er det

ikke saa spiredygtigt, maa man bruge langt mere
Dette Frø blandes godt før Saaningen.

Vil man derimod have en fleraang Plæne, lun' hvert Slags Græsfrø saas for sig; thi da Finheden al' fleraarigt Frøe er i saa høj Grad forskjellig, er det umuligt, selv om det er blandet nok saa omhyggeligt, at fordele det éns over hele Stykket. Dertil kommer endnu, at Vægten af de forskjellige Slags Græsfrø er forskjellig, saaledes at det tungeste stadigt vil synke til Bunden af Posen, medens man saar.

Foruden Frøet til fleraarige Plæner bruges noget italiensk Rajgræs, uagtet dette kun er enaarigt; thi det vil det første Aar danne et Græstæppe, medens de fleraarige Græsarter udvikle sig langsommere og først hen i Sommeren ville være i Stand til at give gode, kraftige Planter, som fortrænge det enaarige Rajgræs, der for det meste dør bort i Vinterens Løb. —• Til svær Jord bruges 1 Del Kamgræs, 1 Del Rapgræs, 1 Del italiensk Rajgræs og 1 Del engelsk Rajgræs. — Til mindre gode Jorder anvendes 1 Del stivbladet Svingel, 1 Del Gulax og 2 Dele engelsk Rajgræs. Til Croquetpladser blandes 1 Del Fioringræs i ovennævnte Blanding. — Bryder man sig ikke om at have saa fint et Græstæppe, kan man tilsaa Plænerne med 1 Del italiensk Rajgræs og 2 Dele hvast Hundegræs. Disse Plæner blive usædvanligt tidligt grønne om Foraaret, men maa paa Grund af Hundegræssets stærkere Væxt slaas oftere end andre Plæner. Paa „Vilvorde" er der Plæner, tilsaaede med